

Inzelt András

Kriminológiai Tanszék

Témavezető: Lévay Miklós

A GAZDASÁGI BŰNÖZÉS FŐBB JELLEMZŐI MAGYARORSZÁGON A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

Bevezetés

A bűnözés története egyidős az emberi társadalom kialakulásával. A bűncselekmények elkövetése soha nem kívánatos, ámde kivédhetetlen sajátja, velejárója volt az emberi társadalmaknak. Az elkövetett cselekményeket sok szempontból elhatárolhatjuk egymástól, de mégis talán a legfontosabb ismérvük, hogy milyen mértékben veszélyesek a társadalmi rendre nézve. Éppen ezért fontos, hogy a bűncselekményeket jelentőségüknek megfelelően kezeljük, hiszen azok a legveszélyesebbek, melyeket nem rangsorolunk megfelelően, és nem nézünk időben szembe valós jelentőségükkel. Ezek a hibák sokszor olyan mértékű károkhoz vezethetnek melyek helyreállítása utólag sokszor igen nehéz, szinte lehetetlen, hiszen a megingott társadalmi bizalmat talán a legnehezebb helyreállítani.

A rendszerváltozás során Magyarországon komoly gazdasági, társadalmi és jogszabályi változások mentek végbe, azonban ezen változások során sok esetben rosszul mérték fel az egyes területek szabályozásának szükségességét, bizonyos élethelyzeteket és a kialakuló új gazdasági rend védelméhez szükséges szabályok megalkotásának fontosságát. Ezek a hiányosságok és az átalakulással járó bizonytalanságok olyan, hazánkban korábban nem jellemző bűncselekmények megjelenését eredményezték, melyek meggátolására a rendszer nem volt felkészülve. Több bűncselekmény típust is felhozhatnánk példaként, azonban az egyik legfenyegetőbb „veszélyforrást” a gazdasági bűncselekmények jelentették, melyekre a társadalom egésze viszonylag hamar felfigyelt, de az elkövetők által okozott károk mértékére előzetesen senki sem számított.

A helyzet azonban mára jelentősen megváltozott, hiszen a gazdasági bűnözés napjaink egyik legfelkapottabb fogalma. Ezek a cselekmények mára a társadalmi érdeklődés középpontjába kerültek, többek között az elkövetőik által okozott gyakran rendkívül jelentős károk miatt, hiszen a cselekmények egyik károsultja az állam és ezen keresztül átvitt formában az egész magyar társadalom.

I. A gazdasági bűnözés fogalma, jelentősége

A gazdasági bűncselekmények minden esetben a gazdasági verseny szabadságát és tisztaságát sértik, mellyel csorbítják a piactudomány prudens és átlátható működé-

sét. Minden olyan cselekmény mely torzítja a piacgazdaság működését, sérti a gazdasági verseny folyamatát, a piaci erőegyensúlyt, az alkotmányos berendezkedést, és a fogyasztók érdekeit. A fogalom ezen ismérvek alapján jól körülhatárolhatónak tűnik, mégis másként értelmezik a köznyelv a kriminológia, illetve a büntetőjog világában is.

Köznyelvi értelemben a gazdasági bűnözés fogalma „felölel minden olyan bűncselekményt, szabálysértést, valamint etikátlan magatartást, amelynek eredményeként a mindennapi gazdasági élet szereplői a közfelfogás szerint jogtalan anyagi előnyökre tesznek szert”.¹ A közfelfogás sokszor gazdasági bűnözőknek tekinti a jogrendszer helyenkénti szabályozatlanságának kihasználóit, azonban e személyek sok esetben törvényileg nem minősülnek bűnözőnek a közfelfogás, mégis elítéli őket.

A kifejezés kriminológiai fogalma már némileg árnyaltabb képet fest, miszerint gazdasági bűnözésnek a „gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó bűnözési formát kell tekinteni, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával vagy az azokkal való visszaélés révén), akár eredményére tekintettel – alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse vagy veszélyeztesse”.

A büntetőjog a védett jogi tárgy azonossága, illetve hasonlósága alapján csoportosítja a cselekményeket, ennek megfelelően „a gazdasági bűncselekmények körébe a hatályos magyar büntetőjog azokat a cselekményeket sorolja, amelyek a gazdasági élet egyének feletti jogi tárgyait sértik, azaz azt a társadalmi érdeket, amely a piacgazdaságon alapuló gazdasági rend zavartalan működéséhez fűződik.”² Természetesen a gazdasági rend, mint absztrakt jogi tárgy további egyének feletti csoportokra osztható, lehetővé téve a gazdasági bűncselekmények körének alaposabb rendszerezését.

A fogalom értelmezése, tehát egyértelműen függ attól, hogy mely közegben használjuk, egyetlen dolog azonban mindhárom meghatározásban azonos, miszerint mindegyik esetben a védett jogi tárgy a piacgazdaság, mely gazdasági rendszerünk egyik alapeleme.

A gazdasági bűncselekmények fogalomkörével szoros kapcsolatban áll a szervezett bűnözés fogalma is azonban az idő rövidsége és az előadás kereteinek betartása végett ezen fogalom, illetve a hozzá tartozó meghatározások ismertetésére sajnos külön nincs lehetőségünk kitérni.

¹ GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológiai ismeretek: bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina kiadó Budapest 1999. 186. o.

² Előző l.j.-ben i.m. 187. o.

II. A gazdasági bűncselekmények csoportosítása

A gazdasági bűncselekmények körének meghatározása nehéz feladat, hiszen a jog gyakran az aktuális bűnözéstől elmaradva, utólag képes csak bizonyos cselekményeket bűncselekménnyé (szankcionálhatóvá) nyilvánítani. Ennek ellenére a gazdasági bűncselekmények meghatározásakor az 1978. évi IV. törvényre (Btk.) kell támaszkodnunk, mivel csak az ebben definiált cselekményeket tekinthetjük bűncselekménynek. A Btk. XVII. fejezetében foglalkozik azokkal a cselekményekkel, melyeket büntetőjogi értelemben gazdasági bűncselekményeknek minősítünk. Ezt a kört a kriminológusok többsége gyakran kiegészíti más fejezetekben meghatározott cselekményekkel, melyek esetében a védett jogi tárgy azonos, vagy hasonló, mint a XVII. fejezetben felsorolt büntettekénél. Ezek a cselekmények a következők:

- A vagyoni elleni bűncselekmények fejezetéből: a gazdálkodás körében elkövetett sikkasztás, csalás, hűtlen kezelés, hanyag kezelés, orgazdaság, vásárlók megkárosítása, szerzői és szomszédos jogok megsértése, bitorlás és hitelsértés;
- az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények köréből: hivatali visszaélés, vesztegetés, és a befolyással üzérkedés gazdálkodáshoz kapcsolódó esetei;
- a közrend elleni bűncselekmények köréből: a nemzetközi jogi kötelezettség megszegése, ártalmas közfogyasztási cikkel való visszaélés, környezet- és természetkárosítás.

Természetesen a közfelfogás sok esetben más bűncselekményekre is kiterjeszti a gazdasági bűncselekmények fogalmát, mely bizonyos szempontból katalizátora is lehet a jogszabályi csoportosítások újragondolásának, és az egyes szankciók felülbírálásának.

III. A rendszerváltozás kora

Magyarországon bizonyos szempontból már a '80-as évek elején megkezdődött a gazdasági átalakulás, ugyanis erre az időszakra tehető a magántulajdonban lévő üzletek, és vendéglátóipari egységek nagyobb számban történő megjelenése, azonban ez a változás elhanyagolható ahhoz a hirtelen lezajló átalakuláshoz képest, mely a '90-es éveket jellemezte. Mind a társadalmat, mind a jogrendszert felkészületlenül érték a hirtelen lezajló gyors változások, illetve az új piaci körülmények.

A rendszerváltozást követően meginduló gyors politikai „események” hatására megkezdődött a privatizáció és a gazdasági környezet átalakulása, mely magával hozta a társadalom korábbi rétegződésének felbomlását és a társadalmi osztályok újraformálódását. A gazdasági átalakulás komoly változásokat hozott a piaci környezetben is. Az állami tulajdonnal szemben megindult a magántulajdon térnyerése, megszűnt az egyszintű bankrendszer, megjelentek a kereskedelmi bankok,

megnyitotta kapuit az áru- és értéktőzsde, megkezdődött a különböző készpénzkímélő fizetési formák alkalmazása, új kommunikációs lehetőségek jelentek meg. Mindezen változások rengeteg korábban nem ismert lehetőséget teremtettek, ámde számtalan új veszélyt is hordoztak magukban. Ez a gyors átalakulás véleményem szerint felkészületlenül érte a magyar társadalmat. Élve a felkínált új lehetőségekkel, és felhasználva az átalakulóban lévő rendszer hiányosságait, az intellektuális bűnözés új formái jelentek meg hazánkban, melyek korábban ismeretlenek voltak.

Kiváló példa erre a pénzmosás bűncselekmény, mely a korábbi egyszintű bakrendszer „korában” nem fordult elő Magyarországon. Az átalakulás azonban ezt a helyzetet is komolyan megváltoztatta, hiszen az ország rendkívül gyorsan ideális területté vált a pénzmosás egyes fázisainak végrehajtásához. Ez a cselekmény egészen 1994-ig nevesítve nem is szerepelt a Büntető Törvénykönyvben, amikor is Magyarország társulási szerződést kötött az Európai Unióval, ezzel kötelezettséget vállalva a pénzmosás elleni fellépésre és az EU direktívának megfelelően az 1994. IX. törvény beintegrálta büntetőtörvénykönyvünkbe a pénzmosás büntetőjogi tényállását. Ez a rövid kitekintés jól példázza, hogy az új környezet a jogalkotókat igen felkészületlenül érte. A megfelelő törvényi szankciók kialakítása igencsak hosszú időt vett igénybe, bár a szankciók önmagukban nem elegendők a bűncselekmények elkövetésének megakadályozására, és az elkövetett bűncselekmények felderítésére. A jogszabályi háttér mellett az is fontos, hogy a végrehajtó rendszer megfelelően érvényt tudjon szerezni a jogalkotó szándékának. Ez szintén igen hosszadalmas és nehéz folyamat volt, ugyanis a gazdasági bűncselekmények felderítéséhez speciális ismeretek megszerzésére és új szakcsoportok kialakítására volt szükség. Ebben a környezetben a gyorsan és rugalmasan alkalmazkodó elkövetők a lehetőségeket kihasználva jelentős számú gazdasági bűncselekmény elkövetését kísérelhették meg.

A kialakult helyzetet legjobban talán a Gazdaságvédelmi Koordinációs Bizottság 1995-ben lefolytatott vizsgálatának eredményei összegzik, mely vizsgálat során megpróbálták feltárni a gazdasági bűnözés elerjedésének okait. Az ennek nyomán hozott 30/1995 (XI.15.) számú állásfoglalás szerint a gazdasági bűnözést segítő tényezők a rendszerváltás intézményeinek kialakulása után a következők voltak:

- a gazdasági recesszió és válság;
- a létbizonytalanság, az életszínvonal csökkenése, a jövedelmek igazságtalan társadalmi elosztása;
- az állam beavatkozása a gazdaságba, a magas jövedelemelvonás, a magas vámok és a valutapiac szigorú előírásai egyfelől, az állami ellenőrzés hiánya másfelől;
- a belső ellenőrzés hiányosságai;
- az egyes társaságok jogi formája;
- a gazdasági rendszer fejletlensége;
- az informális szociális kontroll gyengesége.

Ezek a körülmények sok más tényező mellett együttesen vezettek a gazdasági bűncselekmények számának növekedéséhez.

IV. A Globex ügy

A '90-es évek egyik legnagyobb érdeklődésre számot tartó ügye a Globex holding vezetői ellen indult büntetőeljárás volt, melynek áttekintése remekül szemlélteti, miként sikerült egy kis vállalkozásból – a nem megfelelően szabályozott és bizonytalan gazdasági környezetben – egy több milliárd forintos vagyonnal rendelkező cégcsoportot építeni. Az ügy az eljárás megkezdésétől az ítélethirdetésig jól példázza, milyen nehéz bizonyítani egy olyan bűncselekményt, illetve a bizonyítékokat milyen eltérő módokon lehet mérlegelni, amikor az elkövetők megfelelő gazdasági háttérismeretekkel rendelkezve, ügyeleteiket jól leplezve hajtják végre cselekményeiket.

Az ügy kiemelkedik az elkövetők által okozott jelentős kár okán, továbbá abból a szempontból is, hogy a cégcsoport korábbi vezetői az eljárás során következetesen fenntartották álláspontjukat, miszerint ők soha nem akartak bűncselekményt szándékosan elkövetni, illetve másokat megkárosítani; a cégcsoport bukása pusztán a gazdasági körülmények előre nem látható alakulásának következménye volt, mely bukás állításuk szerint elhárítható lett volna, amennyiben nem kerül sor letartóztatásukra.

A Globex Tervező és Beruházó Kft.-t Vajda László alapította meg két társával 1989-ben. A társaság megalakulásakor a tulajdonosok több értéktárgyat is apportáltak, melyek értékét az akkor uralkodó „szokásoknak” megfelelően állapították meg. Később a társaság története során több esetben is sor került olyan tőkeemelésekre, melyekben a tulajdonosok a befektetett készpénzt igencsak megkérdőjelezhető értékű apporttárgyakkal egészítették ki, mint például egy több millió forintra értékelt megvalósíthatósági tanulmánnyal. Hangsúlyoznom kell azonban, hogy ez a rendszerváltást követő években teljesen elfogadott gyakorlat volt, hiszen több társaságnál is előfordult, hogy némely alapító üzleti kapcsolatait apportálta, melyek értékét több millió forintban állapították meg.

1993-ban a társaság már részvénytársasági formában működött, alaptőkéje pedig elérte a százhusz millió forintot. Ezt a tulajdonosok több tőkeemeléssel érték el melyek során több korábban beapportált vagyontárgyat is újraértékeltek. Ebben az évben jelent meg Vellai Györgyi a társaságnál, mint a felügyelőbizottság tagja, aki ebben az időben még a bankszektorban dolgozott, így kapcsolatai segítségével elő tudta segíteni a társaság hitelhez jutását. Ezekben az években a Globex főképp luxusingatlanok építésével és értékesítésével foglalkozott, mely projektek finanszírozását főképp bankhitelből oldotta meg. A vállalat által alkalmazott üzletpolitika azonban nem kedvezett az ingatlanok értékesítésének, tekintettel arra, hogy ingatlanjaikat – melyeket az akkor szokásos piaci ár többszöröséért értékesítették – kizárólag egyösszegű készpénzfizetéssel lehetett megvásárolni. Ebből kifolyólag az

értékesítések jóval lassabban haladtak, mint azt eredetileg tervezték, így a bankhitelek törlesztésével is gyakran késedelembe estek, ami nem kedvezett a társaság és a hitelező bankok közötti további üzleti kapcsolatnak. Mindeközben a társaság holdinggá fejlődött és többek között megalapították a Globex Brókerház Rt.-t. A terjeszkedéssel egyes szakemberek szerint a vezetők kettős célt kívántak elérni. Egyrészt a szervezetrendszer bonyolításával, illetve a holding struktúra kialakításával lehetővé vált a különböző kötelezettségek „kreatív könyvelése”, illetve a további hitelfelvétel; másrészt a Brókerház megalapítása, és további kezdeményezéseik, mint például „Rezidencia” fantázianevű ingatlanbefektetési alapjuk bevezetése új finanszírozási lehetőségeket biztosítottak a csoport számára, így biztosítva a kereskedelmi bankoktól való függés oldását. Ezek a lépések, bár még nem sértették a jogszabályi kereteket, sok helyen már súrolták azok határait. Felmerül azonban a kérdés, hogy a vezetők valóban jóhiszeműen bővítették-e a cégcsoport tevékenységi körét és léptek újabb területekre, vagy esetleg már ekkor tisztán látták milyen komoly gondokkal is küszködik a vállalkozás, és – mint azt sokan sejteni vélik – céljuk pusztán a továbbélés, és a szervezetrendszer bonyolultabbá tétele volt. Ez esetben előre láthatóan, szándékosan károsítottak meg több személyt, akik beszálltak tőkebevonási akcióikba.

További kérdést vet fel, hogy mekkora a károsultak úgymond „közrehatása” saját veszteségeik bekövetkezésében. Az olyan befektetési lehetőségek, mint a „Globex 98” kötvény – melyet 1996-ban kezdetek értékesíteni, és a kétéves futamidő során a piaci kamat többszörösét ígerte a befektetők számára – minden jóhiszemű, ámde megfelelő körültekintéssel, felelősséggel, és józan gondolkodással bíró befektetőt elgondolkodtat, hogy a piac valamely szereplője miként tud jóval kiemelkedőbb kondíciókat ígérni, mint versenytársai. Természetesen ezekkel a szempontokkal is lehet vitatkozni, hiszen Budapest XI., és XII. kerületének önkormányzata, illetve Sopron város önkormányzata – mindhárom önkormányzat működését komoly szakmai apparátus támogatja – összesen közel 4 milliárd forint értékű vagyontárgy kezelését bízták a Globex Brókerházra. Felmerül tehát a kérdés, miként várhatjuk el a kellő józanságot egy kisbefektetőtől, amikor még egy komoly hivatali apparátussal és törvényileg szabályozott döntéshozatali mechanizmussal rendelkező önkormányzat sem járt el megfelelő körültekintéssel vagyontárgy kiválasztásakor. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy mindhárom önkormányzat azonnal feljelentéssel élt, amikor is gyanússá vált számukra a Brókerház tevékenysége, különös tekintettel arra, hogy nem fizették ki számukra az ígért hozamokat. Mindemelllett ellenpéldaként említhetjük azokat a kisbefektetőket, akik az 1998. év folyamán 500 millió forint értékben jegyezték a „Globex 2000” kötvényt, melynek reklámjaiban a következő megjegyzés is szerepelt: „a kötvény a tőkepiacon szokásos átlagos mértéknél nagyobb kockázatot tartalmaz”.³

³ ÓSZABÓ Attila – VAJDA Éva: A luxusvella nem apácázárda (A Globex-sztori), in: Élet és Irodalom, 1999. 8-9. szám

Azt hiszem, ez a rövid példa megfelelőképpen szemlélteti, milyen nehéz helyzetben volt a bíróság, amikor annak kérdésében kellett döntenie, hogy a vádlottak jóhiszeműen vagy rosszhiszeműen cselekedtek, hiszen a kisbefektetők felelőtlen-sége jól jellemzi az akkori gazdasági környezetet és piaci hangulatot, és egy ilyen környezetben, akár még hihetőnek is tűnhet, hogy a cégcsoport vezetői joggal bíztak abban, hogy beruházásaik továbbra is finanszírozhatók maradnak.

Mindezen események során a Holding alaptőkéjét 1997 végére 6.1 milliárd forintra növelték, mely tőkeemelések során továbbra is alkalmazták korábbi módszereiket a vagyontárgyak újraértékelésének vonatkozásában. Ez természetesen nem működhetett volna, ha a társaság könyvvizsgálója nem hitelesíti a szükséges iratokat, és nem fogadja el a társaság ma már irreálisnak tűnő rövid távú növekedési terveit.

A cégcsoport végső bukása 1998 végén következett be, amikor is néhány hitelező felszámolási eljárást kezdeményezett, majd ezt követően több büntetőfeljelentés is érkezett a holding vezetői ellen. Többek között a Globex 2000 értékpapírt jegyző kisbefektetőktől is, akiket állításuk szerint a kötvény értékesítése során megtévesztettek. Az ügy tárgyalása 2002 júniusában kezdődött a Fővárosi Bíróságon, ahol többek között több rendbeli sikkasztással, csalással, és hűtlen kezeléssel vádolták meg a Globex Holding vezetőit, és tulajdonosait. A vádemelést hosszas nyomozás előzte meg, mégis több vádpont esetében kérdéses volt a bizonyítás sikere, mivel a bizonytalan piaci, és a nem megfelelően szabályozott jogszabályi környezet mellett nehéz volt megállapítani, hogy a vádlottak szándékosan és rosszhiszeműen követtek volna el bizonyos gazdasági bűncselekményeket, mint például tőkebefektetési-csalást. Az egyik ügylet, melyet a bíróság vizsgált a Globex Holding tulajdonában állt Kútvolgyi Kft. ügye volt, mely társaság a tulajdonát képező telken társasházakat kívánt építeni, az építkezéshez szükséges finanszírozást azonban egy időben két bankhitelből oldotta meg anélkül, hogy a hitelezőket tájékoztatta volna egymás tevékenységéről. A Kft. 1997-ben először a Hanwha banktól vett fel több mint félmilliárd forint összegű hitelt, melynek fedezetét a telken a felépülő házak, valamint a Globex holding készfizető kezessége jelentette; majd ezt követően a Postabankhoz is hasonló összegű hitelért folyamodtak, melynek fedezete szintén megegyezett a korábbi hitelező számára felajánlott fedezettel. Ebben az esetben is felmerül természetesen a kérdés, miként fordulhatott elő, hogy egy jogi osztállyal rendelkező bank nem ellenőrzi megfelelően egy ilyen nagyságú ügylet körülményeit. Az eljárás során a tanúvallomásokból kiderült, hogy a Kft. egy 30 napnál nem régebbi tulajdoni lapot nyújtott be a Postabankhoz, melyen még nem szerepelt a Hanwha Bank jelzálogjoga. Ez manapság már elképzelhetetlen lenne, hiszen még egy egyszerű lakáskölcsön esetén is a bankok ellenőrzik az ingatlan tulajdoni lapján a kölcsönszerződés aláírásának napján fennálló tulajdoni állapotokat. Ma már ezen a téren sokat fejlődtek a pénzügyi szolgáltatók is, akik kidolgozták a szükséges belső protokollokat, melyek segítenek csökkenteni az ilyen és ehhez hasonló hitelügyletek kockázatát. Ebben az ügyben a bíróság egyértelműen bizonyítottan látta a csalás bűncselekményének elkövetését.

A bíróság a három megnevezett önkormányzat közül kizárólag Budapest XI. kerületének önkormányzatánál látta bizonyítottnak a sikkasztás elkövetését a másik két önkormányzat esetében a vádat nem sikerült megfelelően bizonyítani. A Brókerház más ügyfelei estében –különös tekintettel a kisbefektetőkre – több esetben is sikerült a csalás és a sikkasztás bizonyítása, bár igen furcsa, hogy a Brókerház megalapítását követően az illetékes Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet többször is ellenőrizte a működést, azonban kirívó szabálytalanságot egyetlen esetben sem találtak. Így felmerül annak kérdése, hogy a felügyelet munkatársai miként siklottak el a felett, hogy az ügyfelek pénze, illetve értékpapírjai eltűntek a számlákról. Több válaszlehetőség is felmerülhet, de – azt hiszem – a legkézenfekvőbb annak megállapítása, hogy a '90-es évek közepén a portfólió kezelés szabályrendszere sem volt még megfelelően kidolgozva, az ellenőrök pedig nem mindig tudták pontosan, hogy mik is azok az árulkodó jelek, melyek arra utalhatnak, hogy egy pénzügyi szolgáltatónál „nincs minden rendben”. Továbbá a Brókerház a jogszabályi hézagokat kihasználva, igen ügyesen könyvelte ügyleit.

Az első és a másodrendű vádlott – mint azt korábban is említettem – az eljárás egésze alatt hangsúlyozták, hogy a körülmények áldozataivá váltak, és soha sem állt szándékukban bűncselekmény elkövetése. „A másodrendű vádlott, Vajda korábban azt mondta, hogy 1998 nyaráig nem voltak előreláthatóak a Globex pénzügyi nehézségei, reális esély volt a követelések visszafizetésére. Ám az akkoriban a Postabanknál történtek, illetve a holdingról a sajtóban megjelent híresztelések az összeomláshoz vezettek – állította.”⁴

Az elsőfokú eljárás végén Postáné Vellai Györgyit két és fél év, míg Vajda Lászlót hat év börtönbüntetésre ítélték. A másodfokú eljárásban súlyosbították az első és másodrendű vádlottak ítéletét, miszerint Postáné Vellai Györgyire hét, míg Vajda Lászlóra hat év szabadságvesztést szabtak ki. A Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati eljárásában 2009 januárjában hatályon kívül helyezte az ügyben született jogerős ítéletet és elrendelte, hogy a Fővárosi Ítéletábla újból folytassa le a másodfokú eljárást, melynek végén Postáné Vellai Györgyit jogerősen 6 év, Vajda Lászlót pedig 4 év börtönbüntetésre ítélték.

A Globex-ügy véleményem szerint remekül szemlélteti, hogy a '90-es évek bizonytalan környezetében, néhány rátermett és kellően kreatív elkövető miként tudott hatalmas károkat okozni mind magánszemélyek, mind az állam számára. Több – ehhez hasonló – ügyről beszélhetnénk még, hisz a sorba beillik a Postabank ügy, vagy a Lupis brókerház ügye is, de a Globex ügyben sikerült talán leginkább a körülmények feltárása és a vád bizonyítása valamennyi eset közül. A leírt események is alátámasztják állításomat, miszerint a rendszerváltás utáni gyors váltásra a magyar jogszabályi környezet nem volt megfelelően előkészítve, és bár – mint az a Globex ügyben is kiderül – a „kiskapuk” száma az idő múlásával egyre csökkent, mégis mindig maradtak, illetve keletkeztek olyan lehetőségek, melyek kihasználá-

⁴ www.nol.hu/archivum/archiv-423823

sával a törvényesség határán egyensúlyozva jelentős károkat okoztak a hazai gazdaságnak. A bírósági eljárás során az ügy vádlottjai a Brókerház szabálytalan portfólió kezelésével kapcsolatban többek között azzal védekeztek, hogy a '90-es évek közepén, az ilyen jellegű portfólió kezelésnek sem megfelelő gyakorlata, sem jogszabályi háttere nem alakult ki. Ez az érvelés még talán részben helytálló is volna, ha eltekintünk a vádlottak rosszhiszemű magatartásától, hiszen a mai szabályozás alapját képező és a hazai tapasztalatokon alapuló tőkepiaci törvény csak 2001-ben került megalkotásra, a korábbi évek tapasztalatait – többek között a Globex ügyet – is alapul véve. Mindemellett úgy gondolom, hogy az elkövetőket a Globex Tervező és Beruházó Kft megalapításakor még nem a bűncselekmény elkövetésének szándéka vezérelte. A társaság egy szabályozatlan piaci környezetben akart luxusingatlanokat építeni és értékesíteni, a projektek finanszírozását, pedig bankhitelből kívánták megoldani. Ekkor még az ingatlanprojektek finanszírozása is igen kidolgozatlan rendszerben működött, és a bankok legtöbbször csak rövid lejáratú hiteleket folyósítottak nem megfelelően felmérve a projektek futamidejét, így a törlesztés ideje általában előbb érkezett el, mint hogy a projektekből a társaságnak bevétele származott volna. Ez a mechanizmus volt az, amely idővel ellehetetlenítette a társaság működését, és amelyből a kiutat bűncselekmények elkövetésével keresték.

V. Záró gondolatok

Az elmúlt 20 év során Büntető Törvénykönyvünk számtalan új tényállással bővült, illetve fejlődött, melyek eredményeként a korábbi kaotikus állapotok mára bizonyos mértékben rendezettebbnek tűnnek. Azonban a helyzet ma sem mondható kielégítőnek. Kitűnő példa a piramisjáték szervezésének bűncselekménye – mely magatartás 1996. óta bűncselekménynek minősül – melyre napjainkban is több példát láthatunk. Mindazonáltal ma már nem fordulhatnak elő olyan korábbi esetek, mint amikor a részvényhamisítást nem lehetett büntetni, mivel azt a bíróság nem minősítette pénzhamisításnak.

Hiba lenne azt gondolni, hogy más országokban, – beleértve a fejlettebb nyugati országokat is – nem fordulnak elő ilyen és ehhez hasonló esetek. Elég csak a közelmúlt néhány nagyobb a sajtó által is középpontba állított ügyre gondolni, mint például a BAWAG ügy, melyben a bank korábbi vezérigazgatóját kilenc és fél év börtönbüntetésre ítélték hűtlen kezelés bűncselekményének elkövetése miatt, de említhetnénk akár a nagy port kavart Enron ügyet is. A legfontosabb különbség talán abban fedezhető fel, hogy ezeknél a bűncselekményeknél a nyomozás illetve az eljárás viszonylag gyorsan – a BAWAG ügy két és fél év alatt – lezajlott a bírósági eljárás végén pedig komoly büntetést szabtak ki az elkövetőkre. Határozottan kijelenthetjük tehát, hogy gazdasági bűncselekményeket mind a mai napig elkövetnek más országokban is. A különbséget a cselekmények elleni fellépés határozottságában, illetve az igazságszolgáltatás rendszerének működésben lehet felfedezni.

Azokban az országokban, ahol korábban megkezdődött a hazánkban is uralkodó piaci viszonyok kialakulása, az igazságszolgáltatás szervezetrendszere több tapasztalattal rendelkezik a gazdasági bűncselekmények felderítésének és az ellenük történő fellépés módjának vonatkozásában. Álláspontom szerint, mindenképpen érdemes volna ezen országok tapasztalataiból okulva, az általuk felállított szabályok egy részének átültetése a hazai jogrendszerbe, hiszen így talán eredményesebben léphetnénk fel a gazdasági bűncselekmények elkövetőivel szemben.

Magyarország mind gazdasági, mind jogi szempontból komoly változásokon ment keresztül a rendszerváltás óta. Az ország sikeresen alkalmazkodott a megváltozott körülményekhez, és tanult az elmúlt évek tapasztalataiból. Jelentős előrehaladást értünk el a jogszabályi környezet átalakításában, azonban további lépések szükségesek, ahhoz, hogy sikeresen előzhessük meg azt, hogy a Globex-hez hasonló társaságok megkárosíthassák az állampolgárokat, illetve az államot. Az eredményes fellépéshez közös társadalmi akaratra és következetes igazságszolgáltatásra van szükség, Mindemellett pedig fontos hogy tanuljunk a kérdésben nálunk nagyobb gyakorlattal rendelkező országok tapasztalataiból, és hogy eredményeiket a hazai állapotokhoz igazítva felhasználjuk a gazdasági bűnözés elleni harc során, hiszen a hatékony fellépés mindannyiunk közös érdeke.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológiai ismeretek bűnözés bűnözéskontroll, Corvina kiadó, Budapest, 1999
- ÓSZABÓ Attila – VAJDA Éva: A luxusvella nem apácázárda, (A Globex-sztori) in: Élet és Irodalom, 1999, 8-9. szám
- MONG Attila – VAJDA Éva: Az ártatlanok kora, Elektromédia Kft., 2009
- TÓTH Mihály: Gazdasági bűncselekmények és bűnözés a rendszerváltás éveiben, Nagydoktori értekezés, 2007
- TÓTH Mihály: A magyar büntetőjog és büntetőeljárás, Mobil Kiadó Kft., 2006
- Freda ADLER – Gerhard O. W. MUELLER – William S. LAUFER: Kriminológia, Osiris kiadó Budapest, 2002
- TÓTH Mihály – GÁL István László: Gazdasági büntetőjogi tanulmányok, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005
- TÓTH Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2002
- LAKATOS Pál: Az ellopott rendszerváltás, Magánkiadás, Budapest, 2002
- Az 1978. évi IV. törvény (Btk.)
- Az 1949. XX: törvény (A Magyar Köztársaság Alkotmánya)
- www.nol.hu/archivum/archiv-423823